тим, у стосунках із зовнішнім світом подружжя виступає як єдиний суб'єкт правовідносин, що регулювалися цивільним та канонічним правом.

Варто також зауважити, що ***нерозривність життя*** (*2-й елемент в канонічній версії*) та його відповідність християнській релігії і праву (*3-й елемент*) визначалися візантійськими каноністами як єдиний етичний концепт.

У зв'язку з цим необхідно зауважити, що християнська Церква ще з ранніх часів принципово відстоювала свою позицію і наполягала, що "шлюби її вірних повинні бути так же нерозривні, як нерозривний духовний союз Христа і Церкви" [31, с. 227]. Богослови-каноністи, розвиваючи цю ідею, писали**: якщо християнський шлюб служить праобразом такого *великого таїнства віри*, то й сам він є таїнством**, **непорушним особистою волею чи невгамовними пристрастями подружжя** [31, с. 227]**.** Таким чином, концепція походження шлюбу як таїнства опиралась на Боже Одкровення (*Бут. 2.24*), євангельські максими (*Марк. 10. 9*) та церковне вчення [31, с. 226-230]. Окрім того, в основі таїнства шлюбу закладений принцип нерозлучності подружжя ("що Бог поєднав, – людина нехай не розлучує"), який також опирається на Божий промисел і є відображенням найвищого таїнства християнської релігії – єднання Ісуса Христа та Церкви.

Ціннісно-правова доктрина християнського шлюбу, серцевиною якої стало канонізоване визначення шлюбних відносин подружжя, обумовили також тенденції розвитку цивільного шлюбно-сімейного права, надавши його інститутам сакрального змісту. Завдяки рецепції візантійського права сентенція римського юриста стала еталоном визначення шлюбу в законодавстві народів християнського світу.

1. Арменопуло К. Шестикнижие. Перевод ручной книги законов или так называемого Шестикнижия, собранного отовсюду и сокращенного достопочтенным Номофилактом и Судьею в Фессалонике Константином Арменопулом. – Ч.II. Одесса,1908. 2. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. – СПб, 2005. 3. Бенеманский М. Прохирон. – Сергиев Посад, 1906. 4. Браун П. Тіло і суспільство: чоловіки, жінки та сексуальне зречення в ранньому християнстві. – К., 2000. 5. Бриллиантов А.И. Император Константин Великий и Миланский эдикт 313 г. – СПб, 2006. 6. Вальдеберг В.Е. История византийской политической литературы в связи с историей философских течений и законодательства. – СПб., 2008. 7. Ваке А. Переводить Дигесты. // Дигесты Юстиниана / Отв. Ред. Л.Л. Кофанов. Том VIII; Статьи и указатели. – М., 2006. 8. Гревцов Ю.И., Козлихин И.Ю. Энциклопедия права. – СПб, 2008. 9. Дворецький И.Х. Латинко-русский словаррь. – 11-е изд. – М., 2008. 10. Дзейко Ж.О. Законодавча техніка в Україні: історико-теоретичне дослідження: – К., 2007. 11. Дигесты Юстиниана // Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М., 1997. 12. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинского; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. Т. I. – М., 2001. 13. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинского; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. Т. IV. – М., 2004.14. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинского; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. Т. VII. Полутом 2. – М., 2005. 15. Дячук Л. Майнові права подружжя у візантійському праві іконоборської доби // Про українське право. – Ч.1. – 2006. – С. 16. Дячук Л. Петражицький Лев Йосипович (1867-1931) // Соціологічна Енциклопедія. – К., 2008. 17. Дождев Д.В. Римское частное право. – М., 1997. 18. Жоль К.К. Методы научного познания и логика. – К., 2001. 19. Закона градскаго главы //Кормчая (Номоканонъ). Отпечатана съ подлинника Патріарха Іосифа. Издание пятое. – СПб, 2004. 20.Иванов С.А. Византийское миссионерство. – М., 2003. 21. Институции Юстиниана. Перевод с латинського Д. Раснера. Под ред. Л.Л. Кофанова, В.А. Томсинова. – М., 1998. 22. Каждан А.П., Литаври Г.Г. Очерки истории Византии и южных славян. – М., 1958. 23. Курбатов Г.Л. История Византии (историография). – Л., 1975. 24. Лебедев А. П. Вселенские соборы IV и V векав: Обзор их догматической деятельности в святи с направлениями школ Александрийской и Антиохийской. – 2-е изд. , испр. и доп. – Спб, 2004. 25. Лебедев А. П. Вселенские соборы VI, VII и VIII веков: С приложеним к "Истории Вселенских соборов". – 2-е изд. , испр. и доп. – Спб., 2004. 26. Липшиц Е.Э. Право и суд в Византии в IV – VIII вв. – Л., 1976. 27. Матфей Властарь, иером. Алфавитная Синтагма: Собрание по алфавитному порядку всех предметов, содержащихся в священных и божественных канонах. – М., 2006. 28. Медведєв И.П. Правовая культура Византийской империи. – СПб., 2001. 29. Муромцев С.А. Гражданское право древнего Рима. – М., 2003. 30. Лурье В. М. История византийской философии. Формативный период. – СПб., 2006. 31. Павлов А.С. Курс церковного права. – СПб., 2002. 32. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право. Підручник. – К, 2003. 33. Покровський И.А. История Римского права – Мн..Хервес, 2002. 34. Правила Православной Церкви с толкованиями Никодима, епископа Далматинско-Истрийского. – Том I. – М., 2001. 35. Римское частное право: Ученик / Под. ред. проф. И.Б.Новицкого и проф. И.С.Перетерского – М., 2003. 36. Скорина Л.П., Чумакова Л.П. Латинська мова для юристів. – К., 2008. 37. Сокольский В. О характере и значении Эпанагоги // Византийский Временник. – 1894. – № 1. – С. 15-54. 38. Трофимчук М., Трофимчук О. Латинсько український словник. – Львів, 2001. 39. Шулин Фр. Учебникъ исторіи римскаго права. Пер. с нем. И.И. Щукина., под ред. В.М. Хвостова. – М., 1893. 40. Щапов Я.Н Прохирон в восточнославянской письменности // Византийский временник. Том. 38. – М., Наука, 1977. – С.48-71. 41. Щапов Я. Н. Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI-XIII вв. – М. 1978. – М. 1978. – 291 с. 42. Удальцова З.В. Византийская культура. – М.,1988. 43. Эклога. Византийский законодательный свод VIII века. – М., 1965. 44. Basilicorum libri. XXVIII, tit. IV, cap. I. – Tom. VI. – Lipsiae, 1870. 45. Zachariae von Lingenthal K.E. Geschichte des griechlich-romischen Rechts. – Aalen, 1955.

Надійшла до редколегії 07.06.10

УДК 347.94

О. Захарова, канд. юрид. наук, доц.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В статті аналізуєтюють процесуальні гарантії цивільного судочинства.Пропонується їх визначення та розкривається сутність та значення в механізмі правового регулювання.

Ключові слова: цивільний процес, процесуальні гарантії, механізм правового регулювання;

В статье анализируются процессуальные гарантии гражданского судопроизводства. Предлагается их определение и раскрывается суть и значение в механизме правового регулирования.

Ключевые слова: гражданський процесс, процессуальные гаранти, механізм правового регулирования.

The hrocedural guarantees of civil legal proceedings are analyzed in this article. The definition is offered and the essence and their value in the mechanism of legal regulation reveals.

Key words: civil procedure, the hrocedural guarantees, civil legal proceedings.

Процесуальні гарантії як певна категорія, правове явище не знайшло нормативного визначення в Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК). Не була предметом обговорення вказана тема серед вітчизняних науковців в сфері цивільного судочинства. Окремі дослідники деякі аспекти процесуальних гарантій розглядають крізь призму принципів цивільного процесуального права [2, 33]. Проте жодних класифікуючих ознак процесуальних гарантій, їх структуру, взаємозв'язок дослідники не наводять.

Слово "гарантія" походить від французького слова garantie – порука; умова, яка забезпечує щось. В сучасному розумінні цього слова – це умови, що забезпечують успіх чого-небудь [5, 328]. Зрозуміло, що таке визначення поняття гарантії не може дати відповідь про природу процесуальних гарантій, але вже можна зробити висновок, що ключовим елементом у визначенні сутності гарантій є певні умови, що, в більшій чи меншій мірі, забезпечують щось. Вочевидь, процесуальні гарантії – це різновид правових гарантій. Останні прийнято

© Захарова О., 2010

визначати як встановлені законом засоби забезпечення використання, дотримання, виконання і застосування норм права. Є два види правових гарантій – нормативно-правові та організаційно-правові. В свою чергу, нормативно-правові гарантії поділяються на матеріальні і процесуальні [8, 555]. У вищенаведених енциклопедичних джерелах правові гарантії пов'язують з нормами права, їх реалізацією, застосуванням. Якщо звернутися до більш високого рівня узагальнень правових явищ, які забезпечують створення, застосування норм права, то в теорії права цим вимогам відповідає поняття механізму правового регулювання. Механізм правового регулювання – це система правових способів, за допомогою яких здійснюється упорядкування суспільних відносин відповідно до цілей та завдань правової держави. Основні структурні елементи механізму правового регулювання – це норми права, правовідносини та акти реалізації юридичних прав і обов'язків [6, 341]. Таким чином, правомірно процесуальні гарантії в цивільному процесі розглядати як підпорядковане, невід'ємне явище механізму правового регулювання при здійсненні цивільного судочинства. Зазначена постановка питання все ж не дає відповіді про природу процесуальних гарантій. В контексті вищенаведеного визначення правових гарантій процесуальні гарантії, як поняття, в загальному вигляді має також підпорядковуватись цьому визначенню, або, принаймні, не суперечити цій дефініції. Водночас не можна процесуальні гарантії розглядати тільки через механізм засобів забезпечення виконання, застосування норм права або як засоби реалізації принципів цивільного процесуального права.

Можна погодитись, що проблема принципів цивільного процесуального права знайшла достатньо глибоке висвітлення в процесуальній літературі, але, разом з тим залишається не вирішеним питання про стале розуміння і визначення принципів цивільного процесуального права, критерії їх систематизації [4, 149]. В цьому аспекті видається вкрай спірним аналізувати проблеми правової природи процесуальних гарантій через залучення спірних наукових здобутків в сфері визначення принципів цивільного процесуального права. Водночас не можна не помітити певної суперечливості думок дослідників в цій сфері, коли вони розмірковують про співвідношення принципів цивільного процесуального права і їх реального нормативного визначення в законі. В цьому контексті необхідно погодитись з висновками тих дослідників, які приходять до висновку про неможливість існування принципів цивільного процесуального права як ідеї, певного суспільного погляду без нормативного їх оформлення [1, 15; 7, 12]. Видається, що лише у правових нормах принципи набувають загальнообов'язкового значення. В цьому аспекті розрізнити принцип права і певну процесуальну гарантію, коли йдеться про нормативне визначення, наприклад, забезпечення апеляційного, касаційного оскарження судових рішень неможливо і не варто, оскільки це різні сторони одно й того ж правового явища – мети і завдань певного виду судочинства. Між тим процесуальні гарантії, безвідносно до проблем розмежування юрисдикцій спеціалізованих судів, визначені в низці статей Конституції України, зокрема, про процесуальні гарантії йдеться в статтях 8, 55, 59, 61, 62, 63 та інших. Так, в ст. 55 Конституції проголошено, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. В ст. 8 Конституції визначено, що звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. Гарантоване право на судовий захист кореспондується з конституційними приписами, що визначають обов'язки або правосуб'єктність органів судової влади, зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 6 Конституції органи судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

Отже, попередньо можна зробити висновок, що процесуальні гарантії, в т.ч. в цивільному процесі – це передусім система процесуальних засобів забезпечення реалізації прав учасників певного виду судочинства, визначена Конституцією і Законами України.

Про які процесуальні засоби в цьому випадку йдеться? Передусім необхідно говорити про процесуальні засоби, які забезпечують безумовне виконання завдання цивільного судочинства – це справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. С.В.Васильев до процесуальних гарантій відносить, окрім власне процесуальних засобів, які забезпечують доступ до правосуддя, процесуальних засобів виправлення судових помилок (забезпечення апеляційного і касаційного оскарження судових рішень) і т.і., ще й організаційні і функціональні принципи цивільного процесуального права [2, 33]. Не заперечуючи допустимість визначення вказаних принципів як процесуальних гарантій, необхідно все ж назвати суб'єктів щодо яких спрямовані ті чи інші процесуальні гарантії. Повертаючись до завдань цивільного судочинства необхідно погодитись, що центральною фігурою в цивільному судочинстві є особа, якій гарантується право звернення до суду за захистом (ст. 3 ЦПК). Звісно, що не менш важливим є гарантування реалізації правосуб'єктності візаві особи, що звертається до суду за захистом, та іншим учасникам цивільного процесу, однак без процесуальних гарантій реалізації права особи на звернення до суду за захистом завдання цивільного судочинства не може бути виконане. Видається, що забезпечення процесуальних прав учасників цивільного процесу, з одного боку, та виконання процесуальних обов'язків іншими суб'єктами цивільного судочинства, це власне квінтесенція процесуальних гарантій. Інший висновок полягає в тому, що права і гарантії не можна змішувати. В науковій літературі зазначається, що конструювання прав має супроводжуватися конструюванням засобів і умов їх забезпечення. Не можна вважати, що встановлення певного права автоматично тягне його гарантію [3, 1].

В науковій літературі справедливо зазначається, що для забезпечення гарантій прав в процесі першочергове значення мають: 1) законодавче встановлення прав учасників процесу; 2) законодавча регламентація умов забезпечення прав учасників процесу; 3) точне виконання посадовими особами приписів законів щодо забезпечення гарантій прав учасників процесу; 4) знання власних прав і обов'язків учасниками процесу та безумовне їх виконання [3, 15].

Розглянути і проаналізувати всі складові забезпечення процесуальних гарантій прав учасників цивільного процесу в рамках цієї статті неможливо, а тому спробуємо дослідити окремі проблемні питання, пов'язані з новим етапом реформування судоустрою України.

Серед процесуальних новел чергового етапу судової реформи заслуговує окремої уваги запровадження автоматизованої системи документообігу суду (ст. 11-

1 ЦПК). Вочевидь це комплекс процесуальних гарантій учасникам цивільного процесу. З одного боку, це процесуальні гарантії, що забезпечують публічні інтереси (об'єктивний та неупереджений розподіл справ між суддями і т.і.), а з іншого боку – це гарантії, що забезпечують інтереси конкретних учасників процесу. Визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних документів за принципом вірогідності, який ураховує кількість справ, що перебувають у провадженні суддів, заборону брати участь у перегляді рішення для судді, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого ставиться питання, перебування суддів у відпустці, на лікарняному, у відрядженні та закінчені терміну повноважень. Поряд з об'єктивними чинниками, що супроводжують розподіл справ між суддями і які можна формалізувати і ввести в програмне забезпечення, законодавець привніс елементи суб'єктивізму. Йдеться про припис законодавця, що справи розподіляються з урахуванням спеціалізації суддів. Але ж спеціалізація судді може бути змінена за його власним розсудом наказом голови відповідного суду або лише за розсудом голови суду. Як і за раніше діючим Законом України "Про судоустрій України" в нових умовах судоустрою суддя судів цивільної і кримінальної юрисдикції призначається на посаду без зазначення певного виду спеціалізації судової діяльності. Попри ці та інші окремі нормативні вади, все ж видається, що на цьому прикладі допустимо зробити висновок про можливість і допустимість класифікації процесуальних гарантій в цивільному процесі за критерієм їх забезпечення публічних, приватноправових інтересів, або комплексного типу.

Процесуальні гарантії в цивільному процесі необхідно розглядати як підпорядковане, невід'ємне явище механізму правового регулювання при здійсненні цивільного судочинства. В цьому сенсі процесуальні гарантії – це визначена Конституцією, ЦПК, іншими Законами України система забезпечення виконання процесуальних норм органами судової влади, іншими особами для забезпечення реалізації права на судовий захист в порядку цивільного судочинства.

1. Андрушко А.В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України: Моногр. – Х.: Консум, 2006. – 172 с. 2. Васильєв С.В. Гражданський процес: учебное пособие / С.В.Васильев. – Харьков: Одиссей, 2006. – 512 с. 3. Выдря М. Уголовно-процессуальные гарантии в суде. – Краснодар, 1980. – 74 с. 4. Проблемы науки гражданского процессуального права / В.В.Комаров, В.А.Бигун, В.В.Баранкова; под ред. В.В.Комарова. – Харьков: Право, 2002. – 440 с. 5. Словник синонімів української мови. Бурячок А.А., Гнатюк Г.М., Лозова Н.Є. та інші. – К.: Наукова Думка, 1999-2000. – Т.1 – 1040 с. 6. Теория государства и права / Под ред.В.Г.Стрекозова. – М., 1996. – 534 с. 7. Тертышников В.И. Гражданский процесс: Курс лекций. Х.: РИРЕГ, 1995. – 228 с. 8. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю.С.Шемшученко та ін. – К.: Укр. енцикл. 1998. – Т. 1: А-Г. – 672 с.

Надійшла до редколегії 07.06.10

О. Совгиря, канд. юрид. наук, доц.

СКЛАД ТА СТРУКТУРА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті досліджується зміст понять "склад" та "структура" Кабінету Міністрів України. Аналізується історія законодавчого регулювання цього питання в Україні після проголошення її незалежності та сучасний його стан. Окреслюються тенденції законодавчого, зокрема, конституційно-правового регулювання, зазначених понять у зарубіжних країнах, на основі чого пропонуються зміни до вітчизняного законодавства.

Ключові слова: Уряд; правове регулювання діяльності Уряду; склад та структура Кабінету Міністрів України.

В статье исследуется содержание понятий "состав" и "структура" Кабинета Министров Украины. Анализируется история законодательного регулирования этого вопроса в Украине после провозглашения ее независимости и современное его состояние. Очерчиваются тенденции законодательного, в частности конституционно-правового регулирования, указанных понятий в зарубежных странах, на основе чего предлагаются изменения в отечественное законодательство.

Ключевые слова: Правительство; правовое регулирование деятельности Правительства; состав и структура Кабинета Министров Украины.

The article deals with the content of such concepts as "composition" and "frame" of the Cabinet of Ministers of Ukraine. It also analyzes the history of legal regulating of this issue in Ukraine after its declaration of independence and in the present context. The article outlines tendencies of legislative, in particular constitutional legal regulating of mentioned concepts in foreign countries thereupon changes to national legislation are proposed.

Key words: the Government, legal regulation of the Government activity, composition and frame of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Аналіз питання щодо складу уряду потребує, у першу чергу, з'ясування співвідношення понять "склад" та "структура".

Так, про "склад Кабінету Міністрів України" йдеться у частині 8 статті 83, пункті 2 частини 2 статті 90 (тут йдеться про персональний склад Уряду), частині 1 статті 114, частині 3 статті 115, пункті 9-2 статті 116 Основного Закону. Поняття "склад Уряду" вживається і в Законі України "Про Кабінет Міністрів України" [4], у частині 2 статті 6 якого уточнюється, що посадовий склад – це кількість та перелік посад, а також вживається поняття "персональний склад". За текстом Закону знаходимо посилання на "діючий склад" (частина 6 статті 10), "новий склад" (частина 2 статті 9, частина 2 статті 10, стаття 12), "повний посадовий склад" (частина 2 статті 9), "повний склад" (частина 2 статті 37).

Поняття ж "структура Уряду" у Конституції та Законі України "Про Кабінет Міністрів України" не вживаються. У літературі під "структурою Уряду" пропонується розуміти поняття, що характеризує його з точки зору організаційно-функціональної побудови та означає сукупність його організаційно відокремлених ланок (тобто органів галузевої та міжгалузевої компетенції), що здійснюють функції Уряду по державному управлінню у відповідних галузях та сферах [13, с. 23]. Таким чином, у даному випадку під структурою Уряду фактично розуміється структура виконавчої влади.

Нерідко у складі уряду створюються більш вузькі структури, які можуть виконувати деякі (іноді доволі важливі) повноваження уряду. Існують чотири форми таких органів:

1) у деяких країнах з впливом англосаксонського права (у самій Великобританії, в Індії тощо) розрізняють

© Совгиря О., 2010